

Милан Пејричевић

САЗНАЈНА РАЗБОРИТОСТ КАО УТУК ЉУДСКЕ ПОРОЧНОСТИ И СТВАРАЛАЧКИХ НЕДЕЛА

Омашком не много прорачунатог Епиметеја, који је (у грчкој митологији) при стварању човека био задужен да се побрине о његовим генеричким одликама као нужном услову живота на земљи, људски род би осујећен будући да је Епиметеј све природне дарове и вредности поделио животињама. Да се човек, предодређеним му хуманитетом издвоји од животиња, у границама своје титанске моћи, заложиио се његов – по луцидном промишљању познатији брат Прометеј који је људима предао од богова украдену ватру и вештине¹, које заправо фигуративно антиципирају моћ свесног разлучивања саме бити егзистенцијалне (за)датости.

Без обзира на ову прометејску тежњу несебичне поделе сазнајних човекових моћи, очигледно је да сама природа разборитости не дозвољава да се једнако дели, што најнепосредније рефлектује различита гносеолошка противуречија. Кључни проблем садржан је у полазној неравномерности расподеле умећа мишљења, која се законито у пракси показује малим бројем оних који су је добили у изобиљу и великим бројем оних који су је минимално добили. Делимично то се ублажава захваљујући дијалектици или апсурду сазнајно-разоткривајућих процеса, који сва противуречја доступна људском уму могу да помире, па

¹ Роберт Гревс, *Грчки митови*, Фамилет, Београд, 2002, стр. 117–121.

наравно и ово, кроз зналачку максиму софисте Протагоре да је *човек мерило свих ствари*: оних које постоје да постоје, и оних што не постоје да не постоје. Јасније речено, субјективан суд мерења сопствене разборитости је у присном складу с једном од ретких захвалности човека према дарежљивости природе и бога; наиме од свих подела људи су незадовољни сваком осим поделе памети, јер сваки човек сматра да ју је добио више него што заиста јесте.

И све би (мање или више) било у реду, као и код осталих људских различитости, свакако потиснуто запречених благотворном илузијом солипсизма, да тај недостатак бистре мисли није извор порочности и најразличитијих егзистеницијалних недела, чак и у сфери уметничког творства.

Тај квантитативно-квалитативни сукоб мало трезвених и много бунувних траје током читаве историје цивилизације непогрешиво двојећи оне који, *на себи својствен начин (иначе једино моћућ) истински мисле и сјознају појмљено* и оне који само (у)мисле да мисле² сулудо уљушкани у бешик варљиво-сладуњаваог незнања епигоно робујући фетишу понављања туђих мисли, при чему су успут (хумору или сажалењу блиски) када их доживљавају или јавно представљају као своје. Залуд луцидном Платону и његовој (осим рамена) раскошној ширини духа, који је давно опоменуо на блљтав укус неаутентичног сазнања, где се у магловитој зони размеђа својих изворних и туђих стерилних доумљивања (прецизније измишљања и премишљања), зачиње бесплодна доксомиметика (лажно опонашање)³ коју би српски народ лепотом свог језгровитог израза означио као шућмурасти продукт у односу на који актер мисли у аксиолошком смислу може да се као луд поноси или као паметан стиди пошто такво умовање – „нит’ смрди, нит’ мирише”! Лично преферирам ову прву квалификацију која најверније одсликава постојеће стање бескрупулозних новокомпонованих представника глобалне духовности који се као живописни изрази интелектуално-духовне (е)лите надмећу у потирању логике здравога разума, које је још у мисаоном судовању ослобођени Леонардо да Винчи у свом времену распознао као трубаче и сервилне рецитаторе туђих мисли.

У том контексту снага већине испразних робова туђег стваралаштва зарад очувања свог мимикријског битка немилосрдна је у приземном потврђивању источњачке мудрости која опомиње да у немоћи зреле самопотврде *џори увек љроба да бољеџ љоџиени*. У својој наиви вулгарних имитација прожетој страшљивошћу од ауторитета и искрености

² Да би оправдала епитет људске мисли, умно-сознајна делатност човека мора да испуни нужне логичке захтеве попут свесности, рационалности, сврсисходности, разборитости, плодности, проверљивости, истинитости и сл. Прим. аут. М. П.

³ Шире о овоме погледати: Платон, *Софисти*, Напријед, Загреб, стр. 190.

творачког израза себства, на задњим линијама одбране табуа владајућег савременог тренда (и данас посебно омиљеног брэнда), у који се безрезервно и бескритички а онда и беспаметно куну, и у сопствену мрежу пизме и личног незадовољства која често надилази сферу духовности,⁴ сами заплићу наводни критичари оних који мисле својом главом.

Следећи пројекцију као моћни психолошки механизам одбране који штити менталну жељу за лепом сликом о самом себи, мали критичари пројектују, тј. приписују, све сопствене потиснуте пориве за које немају храбрости да их јавном мњењу или свом бићу артикулишу, слободним креативним ствараоцима и њиховој инвенцији. Не треба много труда за дешифровање кодова феноменолошког пресликавања којима може да се докучи истородност ових заједљивих опаски маскираних у форму квазикритике, са завидношћу лакоислене деце која тежњу ка забрањеном воћу приписују другој деци, која за разлику од њих поседују дрскост, да му уз ризик последица окушају сласт. Дакле све оно што духовно сироти, понети сујетом, доживљавају као туђе ништавило у рационализованом форми киселог грожђа које лисица у бани није могла да дохвати, јесте у сврси истицања слатког лимуна којим, као симболом бесплодне еристике⁵ и досадом крајње отуђене спекулације, једино интелектуални паупери располажу. Продукт њихових активности противуречи појмовној садржини категорије рада и људског стваралаштва уопште, јер у недостатку оваплоћеног лукавства ума упрегнутог у разбориту сврсисходност човековог дела, једино што могу да понуде јесте очигледно само његова негација тј. недело.⁶

Логично питање које се поводом разматрања односа између виспрепног и промишљању склоном духовном разоткривању у тумачењу људском уму доступних енигми, с једне стране, и инфериорног стењања, му-

⁴ Као продукт тзв. друштвено структурисаног дефекта који се одликује дијаметрално замењеним друштвеним вредностима, тј. њиховом изопаченошћу, конкретна заједница у складу с моралним релативизмом прихвата као ваљане етичке обрасце најразличитије људске пороке, који се, наравно, као потврде незнања рефлектују и практично умножавају ван духовне сфере, квалитативно-аксиолошки бојећи свеукупну људску егзистенцију. У том контексту треба сагледати афирмацију „врлина” као што су: похлепа, непоштење, сујета, лаж, превара, крађа, грамзивост, злоба, подлост, пакост, безочност, бескрупулозност, простаклук, искључивост, једном речју - нечовечност. Погледати: Милорад Вујашанин, интервју, *Ибарске новостии*.

⁵ Еристика је термин који симболизује испразност употребљених речи, настао као фигурација методског постука софисте Протагоре, који је у својим еристички заснованим софизмима занемаривао значење речи, пажњу посвећујући њиховој практичној употреби, као убојитог средства за побијања изнетих ставова саговорника. Прим. аут. М. П.

⁶ Милорад Вујашанин, *Сујистијаниа кича*, необјављен текст.

цања и булажњења⁷ са друге стране, јесте – одакле тај духовни раскол потиче? Оштроумни софист творац филозофске антропологије Протагора Абдерски, у складу са својим етичким релативизмом. пледира не-васпитаној врлини расуђивања,⁸ Сократ у духу слова своје гносеолошке теорије⁹ потенцира пресудност људског незнања, док ће просветљени и како сам за себе каже, предрасуда лишен Ниче сва порочна зла сагледати као последицу удобности, лењости и инертности.¹⁰ Чини ми се да генаологију сва три става изражава *Сократова недоумица о томе ко чини веће зло и ко је ближи чињењу добра, онај ко зна да разлучи добро од зла, ња ово друго свесно чини, или њак онај ко је сазнајно-морално слей, ња не види шј. не зна шшја је зло због чега га и чини.* Није спорна реторска смисленост ове контроверзе да незнање у одсуству бистротечне мисли расуђујућег бивства, мање-више злим чини интелектуално-духовне аутсајдере, док питање радознано-промишљајућих усамљеника опхрваних усудом мисли може да се сагледа у равни паремиолошког скептицизма у односу на српску народну пословицу која говори како је *вук сий а овце на броју, не помињући нигде чобанина?!*

Ето апсурда који неправедно у сфери духовне објективизације депласира пастира стављајући у први план можда и несвесно, а болно истинито и животно, вукове (често у јагњећој кожи) и овце, вођене ни мање ни више него послушно-дрилованим мушким представницима врсте, симболично-семанитичких фигурација субмисивних коалиционих партнера мизерне, а изнад свега, у својој духовно-територијалној оскудности, умишљене локалне (политичке и културне) олигархије.¹¹ Усамљеници племенито искристалисане дивље мисли из рудишних бездана дијалектички супротстављених теза, антитеза и самопотпурућих синтеза у цикличној континуираној форми нових теза, логички вођених начелима јединства и борбе супротности узрочно-последично прожетих негацијом негације, сизифовски се суочавају са искушењем сопствене разборитости разапете између њеног обуздавања у ризницама њихове самодоволне духовности и њеног несебичног дељења са другима. Држећи се древне цивилизацијске мудрости уткане у предања многих народа, религијска учења и филозофски уобличену мисао по исконском принципу (који је услов опстанка и чинилац напретка људског рода) да *захвалан шреба да буде онај који друћима даје, искрени делатници промишљања, као заточеници свеопште синергије противуречја, неретко дајући своје тешко стечено искуство другима, најћу на њихову крајњу незахвалност и незадовољство. Не улазећи у дубљу*

⁷ Милорад Вујашанин, *Кризе новина*, Краљево, 2004, стр. 9.

⁸ Платон, *Прошагора*, Напријед, Загреб, 1985, стр. 55–57.

⁹ А. А. Хусеинов, Г. Ирлиц, *Исшорија ешшке*, Књижевна заједница Новог Сада, 1992, стр. 42–51.

¹⁰ Фридрих Ниче, *Шојенхауер као васшшч*, Графос, Београд, 1987. стр. 7.

¹¹ Милорад Вујашанин, цит. дело, стр. 15.

анализу, само констатујем апсурд тог одбојног и крајње нихилистичког става према пруженом сазнању, које се може као човеково проклетство појмити у Фројдовом мотиву оцеубиства, где први камен на оца баци управо син, или у педагошком односу где васпитача, који несебично образује и за живот васпитава, блате васпитаници, као и у овом примеру готово деције љутње неуких, исказане према дару очинске поуке и поруке оних којима се путем њих, најразличитије сазнање открива. Тај феномен незахвалности према захвалности оних који из богатства своје духовне баштине дају, има дугу цивилизацијску традицију зачету још у индијској Панчтантри¹², у којој у оквиру најзначајнијих прича тзв. Хитопадеша или корисних поука расподељених у одељак Нити-шастра, постоји басна о мајмуну која се бави овим питањем. Мајмун који је узалудно покушавао да се загреје на светлости свица усмртио је птицу која је из најбоље намере настojала да му разбије илузију и објасни како је то немогуће. Осим незахвалности за пружену истину индијска басна подвлачи и моралну законитост о реципроцитету учињеног добротинства и пренете му жртве која је његова непогрешива мера.

Превентивно избегавање изношења оригиналних мисли које би заштитило разборите птице од неуких мајмуна, такође носи ризик за мудре носиоце тајни суштства, јер сазнато знање у форми чуваних истина је неиздрживо бременито, на шта сликовито алудира и Карл Густав Јунг управо се позивајући на орлове, типичне птице високолетаче који имају ретку привилегију да граде своја гнезда на прекрасним планинским врховима, на којима се као жртвени цех освојене висине плаћа борба са студенима јаким ветрова. Патина цивилизацијског открочења уобличила је и ово сазнајно противуречије кроз раскош сасвим јасне поуке српске народне приче о козијим ушима у цара Тројана,¹³ која вековима таложен и у свакодневном животу практично провераван народни наук опомиње да тешко бреме сакривеног знања кроз печење и грижу свести буди морално-сазнајну савест и гони човека да ако не директно подели са другим људима, оно као млади берберин из приче, посредно кроз отварање уста и у ископану рупу шапутање шта му је на души, растерећујући је и смирујући је тако.

На митолошки уклетом раскршћу људске (с)мислености у вечитом расколу овог захвално-незахвалног давања и тајања изворске му-

¹² Овај спис је један од најдревнијих цивилизацијских бисера, будући да се индијска култура са сумерском културом сматра самим почетком цивилизације. Шире о овоме погледати: Вил Дјурант, *Историја цивилизације. Источне цивилизације*, Народна књига, Алфа, 1995. Прим. аут. М. П.

¹³ Вук Стефановић Караџић, *Српске народне приповијетке*, Просвета – Нолит, Београд, стр. 189–190.

дрости неукима једино се и могу разумети стихови просветљеног хинду суфия Кабира који се у једном куплету искрено јада:

*Тражио сам ѱокварено̄, не сревиши ни једно̄
Тражећи у самом себи, „Ја” сам ѱокварења̄к,¹⁴*

што се као мотив у идентичном облику и данас среће, у оних који осете, задобију и сами себи несебично подаре слободу хуманизирајућег стваралаштва на креативно уживање, с чим у складу им је опроштено када другима (ако они могу и смеју да чују) несебично открију најдубљу интимну тајну сопственог сазнајног битка искрено говорећи: *Ја сам умеј̄ник слободан од умеј̄нос̄ӣи.*¹⁵

¹⁴ *Мање ѱозна̄ӣи Кабирови с̄ӣихови*, превео и приредио Милан Живковић, Београд, 2003, стр. 7.

¹⁵ Милорад Вујашанин, *Независна форма*, Културни центар, Београд, 2005.